

Koestler och hans kurvor

Arthur Koestler har i några stimulerande artiklar på ett delvis originellt sätt framfört vissa rätt gamla men under de senaste årtiondena populära föreställningar om den mänskliga utvecklingen. Han illustrerar sin uppfattning genom att tala om kurvor. Mäktkurvan, som avser det tekniska framsteget, har på senare tid gått brant uppåt, likaså naturligtvis kommunikationskurvan. Den andliga kurvan, som gäller "människans framsteg i fråga om etik, kosmisk medvetenhet och andlig klarhet", har däremot under samma tid stupat brant nedåt, och detsamma är fallet med den kurva som beskriver den intellektuella samhällsörigheten, förstälsten mellan folken. "Det oroande är att en period av exempelvis andlig nedgång sammanfaller med en lika exempelvis utveckling i fysisk makt... jätten som söker stjäla elden från gudarna är en moralisk imbecill." Roten till det onda är den religiösa trons avveckling; skall det gå väl, måste människorna finna en ny tro. I mera mystisk gestaltning meddelades samma förkunnelse för tjuu år sedan — självfallet helt oförbindligt — av Bertil Malmberg.

Vi skola aldrig komma dit vi ämnat. Tom på vår sadel hänger kalebassen. Vi åldrats tidigt, därför att vi lämnat de vattenrika dällderna och passen.

Men lönligt törstar människan att fira den återkomst hon länge måst försaka...

Två moment i Koestlers framställning skall här blott i största korthet beröras. Koestler tycks vara påverkad av den teori om social eftersläpning som för några årtionden sedan framfördes i sociologisk litteratur. Det skulle, tycks han anse, vara "naturligt" att människornas samlevnad blev bättre i samma mån som tekniken gjorde framsteg; vi skulle, det är tanken, inte uppfinna vätebomben förrän vi levde i fördragssamhet och samsja. Att tänka så är för många ett uttryck för skräcken inför de nya förstörelsemedlen. Men tanken är totalt godtycklig, för att inte säga befängd. En helt annan sak — självklar i stället för orimlig — är att de nya vapnen gör behovet av internationella uppgrörelser och upprättandet av en världsorganisation än mera tvingande än tidigare.

Koestler nämner det trettiåriga kriget som det senaste

exemplet på religionskrig. I detta krig dödades bortåt två tredjedelar av den tyska befolkningen, det nämns däremot inte. En sådan uppgift rubbar tilltron till den flotta generaliseringen att det är religionens tillbakagång som knäckt oss.

Vad menar Koestler då han talar om att den andliga kurvan stupar brant nedåt? Det är oklart, vaga och helt olika antydningar görs om vad som här avses. Vi lär emellertid kunna förutsätta att Koestler inte vill påstå att själva den mänskliga arvmassan blivit sämre eller att han är uppbragt över att den inte blivit bättre. Han tycks inte vara anhängare av de socialbiologiska teorierna om fördumning och förfall; antagligen förutsätter han som de flesta att förändringar av betydelse inte ägt rum i historisk tid, att exempelvis ett nyfött barn arvmässigt har ungefär samma intellektuella och moraliska möjligheter som för 10.000 år sedan.

Stundom snuddar Koestler vid tanken att just den metafysiska utarmningen visar att mänsklighetens andliga kraft avtagit. I så fall föreligger ett rent cirkelresonemang, eftersom religionernas reträtt i en rad sammanhang påstås vara en huvudsak till den andliga kurvans nedgång.

Vad Koestler främst vill säga måste rimligen antas vara att mänskligheten enligt vissa värderingar — humanitet, tolerans, frihet, förståelse — gått katastrofalt tillbaka under senare tid. De 2.400 miljoner som nu lever på jorden skulle vara sämre och från dessa synpunkter ha det sämre än de bortåt 500 miljonerna för tre hundra år sedan. Även denna tankegång är, lindrigt uttryckt, konstig, men ungefär så måste Koestler mena om han menar något mera bestämt.

Som vanligt i spekulationer av denna typ anses de sämsta människorna och de sämsta regimerna representera mänskligheten. Koestler tänker på nazismens och kommunismens ogärningar, och den naturliga förbittringen över dessa leder honom, liksom många andra, till det vettlösa påståendet om hela mänsklighetens försämring. Men även om den orimliga identifikationen av mänskligheten med vissa regimers ondska godtas, blir hans tankegång ohållbar. De ryska och kinesiska diktaturena, för att ta dem som exempel, är ohyggliga i sin

hårdhet, men knappast hårdare än de regimer som härskade så gott som överallt för några hundra år sedan. Den hierarki i vilken kyrkan, adeln och en enväldig monark var pelare, de regimer i vilka protestanter likviderades om de härskande var katoliker, och katoliker om protestantismen var statsreligion ter sig inte mildare än samtidigt tyrannier. Snarare är väl, trots allt, dessa senare mera inriktade på att bereda den stora massan av folket dragliga levnadsvillkor; den ekonomiskt-sociala undertryckningen i Stalins Ryssland eller Maos Kina är mindre utpräglad än under tsarer och kejsare, medan det politiska förtrycket är ungefär detsamma. Att ett slags universell moralism slagit igenom som grundsats, om också inte som praktisk politik, framgår av att tyrannerna är lika ivriga som sina motståndare i förkunnelsen av fredens, likställighetens, toleransens, ja, till och med frihetens välsignelser.

Går man till den fria världen, och den omfattar likväl större delen av mänskligheten, är utvecklingen till det bättre — till vad Koestler anser vara bättre — så uppenbar och så väldig att det verkar nästan löjligt att framhäva saken. Rasförtrycket har försvunnit eller begränsats, välståndet har stigit, människorna är politiskt, ekonomiskt och socialt friare och mera likställda. Jämför dagens Sverige, England, Frankrike med 1600-talet; vem vill väl förneka det sagolika framsteget, de mildrade sedererna, den för alla självfallna känslan av samhällsörighet och ansvar för nästan? Det är det stora som skett — Koestler och andra förfallets profeter berör det inte, lyckas glömma det, annars skulle deras predikningar om världens ondska bli för barocka.

Det är en elegant konstruktion i undergångs-genren Koestlers presterat. Men mindre solid kunde den knappast vara.